

ruje politické panství a materiální zájmy jedné určité třídy nebo vrstvy“ a že „její režim má přechodný charakter“ (str. 289). Současně však konstatuje, že „není ovšem možné Revoluční radě nepřiznat opravdové úmysly a úsilí o dosažení progresivního vývoje v Barmě a nevidět její nesporný

přínos ke stabilizování barmského státu, stejně jako jí není možno vytýkat, že svou dosavadní činností nepřiblížila Barmu příliš proklamovaným socialistickým ideálům“.

MILAN JANKOVEC

ZEMĚPISNÉ STUDIE HEBREJSKÉ UNIVERSITY V JERUZALÉMĚ

Dov Nir a kolektiv, *Scripta Hierosolymitana*, díl XV, Jeruzalém 1968, 257 str., 46 mapek, 37 fotografií.

Koncem roku 1968 byl vydán XI. svazek zeměpisných studií Hebrejské university v Jeruzalémě. Svazek vyšel v řadě „Scripta Hierosolymitana“ a skládá se ze tří dílů. První a třetí díl pojednávají o domácí, palestinské problematice (*Geomorfologická mapa Judejské pouště a Měníci se krajina ve střední oblasti údolí Jordánu*).

Druhý díl, *Zeměpis osídlení východní Nigérie*, je zajímavý tím, že zpracovává problematiku africkou. Je dokladem hospodářského a vědeckého pronikání Izraele na černý kontinent, což má pochopitelně i své politické pozadí, z něhož se izraelská vláda snaží vytěžit maximum pro získání sympatií „černé Afriky“ především pro svoji protiarabskou politiku. Nigerijská vláda požádala v roce 1960 izraelské ministerstvo veřejných prací o vypracování „Generálního plánu zásobování měst a venkova vodou“.

Skripta vyšla anglicky, v plátěné vazbě, a dělájí čest jak katedře zeměpisu Hebrejské university, tak i izraelskému polygrafickému průmyslu.

První část XV. svazku „Scripta Hierosolymitana“ považujeme za nezajímavou pro toto pojednání a podáváme proto zprávu o druhé a třetí části.

Zeměpis osídlení východní Nigérie, druhý díl XV. svazku „Scripta Hierosolymitana“, zpracoval Yehuda Karmon z katedry zeměpisu na Hebrejské universitě v Jeruzalémě.

Autor popisuje nástin historie osídlení Nigérie. Podtrhuje skutečnost, že Ibové na rozdíl od svých sousedů neznali před příchodem Evropanů žádnou politickou organizaci. Neznali dokonce ani systém kmenových náčelníků a největší jednotkou byla skupina (village group) kolem tržišť. Právlast Ibů je na rozmezí pralesa a savany. Po zákazu obchodování s otroky dochází na území Ibů k populačnímu výbuchu. Ibská území jsou totiž zdravější než kmenová území sousedů.

Moucha tse-tse a malárie jsou rozšířené hlavně v oblastech tropického lesa.

V důsledku populačního tlaku začali Ibové kácet okolní lesy a zatlačovali soušední kmeny na jih a na západ, což mělo za následek zvýšení hustoty obyvatelstva v přilehlých oblastech.

Na severu, v sousedství muslimských otrokářů, vznikaly vesnické aglomerace, mající často desítky tisíc obyvatel. Koncentrace obyvatelstva byla ochranou proti nájezdům. Některé pobřežní kmeny těžily z kolaborantství s portugalskými otrokáři. Pod ochranou evropských pevností založily několik království a vytvořily vasalská území v údolích řek.

V další části rozebírá autor faktory působící na hustotu obyvatelstva v současnosti. Východní Nigérie má největší hustotu obyvatelstva v celé subsaharské Africe, tj. 95 obyvatel/km². Nigérie jako celek má 35, západní Nigérie 52, Sierra Leone 34, Ghana 28, Dahome 17, Libérie 12 a Kamerun 9 obyvatel/km². Hustota obyvatelstva není rovnoměrná ani uvnitř východní Nigérie. Největší je hustota v okresech Orlu (335), Ikot-Ekpena (294) a Okigwi (290). V sousedství Orlu na rozloze asi 40 km² dosahuje hustota dokonce 654 obyvatel/km². Jde přitom výlučně o rurální, zemědělské obyvatelstvo. Pět městských aglomerací ve východní Nigerii mělo 500 000 obyvatel (všechny údaje jsou z roku 1953), tj. 6,8 % z celkového počtu 7 214 000, zatímco venkovské obyvatelstvo představovalo 93 %. Tato neobyčejná hustota venkovského obyvatelstva nás překvapí ještě víc, uvědomíme-li si, že východní Nigérie se vyznačuje málo úrodnou půdou. Přelidněnost a nedostatek půdy má za následek stabilitu osídlení, jakož i emigraci Ibů do jiných oblastí Nigérie.

Y. Karmon nás upozorňuje na zajímavou skutečnost: Na celém světě, zejména pak na Blízkém východě, postupuje osídlení podél vodních zdrojů. Východní Nigérie je v tomto ohledu výjimkou. V době, kdy byl ještě dostatek volné půdy, se vesnice

stěhovaly každé 2—3 roky. O vodu se nikdo nestaral. Nejdůležitějším faktorem při výběru nových pozemků byla snadnost klučení lesa. Z tohoto hlediska nejvíce vyhovovaly vodní předěly, písčité plató a pobřežní nížiny, tj. oblasti vzdálené od vodních toků. Obyvatelstvo v povodí řek a potoků je dodnes řídké, jeho hustota stoupá směrem od vodních předělů. Polovina obyvatelstva žije ve vzdálenosti 5—8 km od nejbližšího vodního toku. Obstarávání denní zásoby vody (starost žen) zabere 4—5 hodin pracovního dne. — Na závěr této části knihy poukazuje autor na záporné sanitární důsledky, které má pro obyvatelstvo nedostatek pitné a užitkové vody, a uvádí některá opatření vlády ke zlepšení tohoto stavu.

V poslední části knihy autor rozebírá jednotlivé oblasti z hlediska hustoty obyvatelstva a typu osídlení. Tato část je vhodně doplněna mapami a ukázkami různých druhů osídlení. V oblasti kolem Udí převládá kontinuální osídlení připomínající slovenské lazy, v okolí Nusukka jsou obří vesnice složené z menších osad, v okrese Uyo jsou malé vesničky blízko u sebe, pro Owerri jsou typické velké vesnice s velkými katastrofy, v deltě Nigeru jsou malé izolované vesničky atd. V závěru této části se pojednává o problémech městských aglomerací a o posledních změnách na venkově (doosídlení těžko obdělávatelné půdy).

Knihy Yehudy Karmona odhaluje tedy některé příčiny nigerijsko-biaferského konfliktu a podrobně popisuje dnes už smutně proslulé biaferské bojiště, což ještě zvyšuje její aktuálnost.

Třetí díl XV. svazku „Scripta Hierosolymitana“ zpracoval Yehoshua Ben-Arieh z katedry geografie na Hebrejské universitě v Jeruzalémě pod názvem *Měničtí se krajina ve střední oblasti údolí Jordánu*. Jak již vyplývá z pojmenování, popisuje autor tu část údolí řeky Jordánu, která se rozkládá mezi Tiberiádkým jezerem na severu a údolím Bet She'an na jihu. Celá oblast má velmi bohatou historii geografickou i sociální.

Po staletí jen okrajová oblast na hranicích pouště, obývaná kočovnými beduíny, se během patnácti let stává jednou z nejlépe prosperujících zemědělských oblastí. To bylo umožněno výhodnými geografickými podmínkami, lehce obdělátnou půdou a hlavně dostatkem vody. Začátek dvacátého století byl ve znamení rozvoje židovského přistěhovalectví i do oblasti středního Jordánu, kde se vyskytovaly čtyři typy zemědělství: tzv. mošava (osa-

da), soukromá farma, statek (drženo obvykle pro bohaté židy, kteří žili v zahraničí) a konečně zemědělské komuny — zvané kevutza (kibuc). Autor podrobně vysvětluje rozdíly mezi jednotlivými druhy těchto židovských usedlostí, jejich vývoj od založení prvních mošav (1902) v oblasti Menahemya, první kibuce v Deganyii (roku 1910 — vůbec první v celé zemi), přes důležité vodní stavby na Jordánu až po velké změny, které nastaly po vzniku izraelského státu v květnu 1948. Autor je přesvědčen, že rozvoj usedlostí v oblasti středního Jordánu jak v historické, tak i současné době je vlastně obrazem rozvoje celého Izraele a příležitě nazývá tuto malou oblast pod Tiberiasem „miniaturním Izraelem“. Yehoshua Ben-Arieh se snaží dokázat na bohatém množství faktů, mapek, grafů a nakonec i fotografií nejmmodernějších farem, že příčinou prudkého rozvoje oblasti byl především dynamický proces židovského osadnictví, sociální ideály systému kibuců (které se ostatně staly vzorem pro ostatní kraje Izraele), intenzivní kultivace půdy, zavlažování, progresivní rozvoj rozličných částí zemědělství a široký rozsah regionální spolupráce.

Ve výkladu geografickém, demografickém a sociálním se autor nemohl vyhnout ani problematické arabsko-izraelského konfliktu. V poslední etapě práce zdůvodňuje právo židovských přistěhovalců na arabskou půdu: „... z arabského hlediska byla tato oblast okrajová, což mělo za následek, že židovští osadníci uspěli a pronikli ... údolí Yizre'el a Bet She'an byla oblastí kočovných beduínů a stěžl byla kdy permanentně osídlena — ... Arabové nedokázali využít či kultivovat půdu, která musela být zavodňována...“

A svoje zdůvodnění pak autor uzavírá slovy: „Židovské osídlení přeměnilo svými novými metodami tuto oblast v úrodnou zahradu zavlažovaného zemědělství a citrusových hájů.“ (Str. 123.)

Autor se snažil objektivně dokázat, že člověk skutečně umí „vykřesat“ z neplodné a opuštěné země na pokraji pouště krásnou zahradu. Fakta o pionýrském průkopnictví židovských zemědělců jsou víc než výmluvná. Avšak není možné ztrácet zároveň se zřetele, že ne každá půda v Palestině byla „okrajová“ a ne každý palestínský Arab opustil svoji zemi dobrovolně. O tom již autor pochopitelně nemohl přesvědčit.

RUDOLF FORSTINGER a IVAN BROŽ